

Joanna Duda

Samokształcenie nauczycieli przedszkola w okresie transformacji : w świetle badań

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (28-29), 74-82

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Duda

Samokształcenie nauczycieli przedszkola w okresie transformacji (w świetle badań)

Wprowadzenie

Przełom wieków w którym nam przyszło żyć, określa się epoką elektroniki, laseru, atomu, kosmosu. Czas ten stawia przed każdym dorosłym człowiekiem konieczność ciągłego kształcenia się. Konieczność ta wynika z potrzeby nadążania za swoją wiedzą – ogólną i zawodową. Dlatego też postrzega się potrzebę ciągłego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji, kształcenia umiejętności, ciągłej adaptacji intelektualnej, psychicznej i profesjonalnej do przyspieszonego rytmu zmian społecznych. Transformacja społeczna, ekonomiczna, kulturowa oraz postępująca integracja europejska dokonująca się w Polsce stawia przed narodową edukacją, a w konsekwencji przed nauczycielem nowe wymagania.

Nauczyciel jest wiecznym uczniem. Zdobyte w różnych uczelniach kwalifikacje nauczycielskie nie mogą i nie mają mieć kształtu ostatecznego, pełnego i pewnego. W jego pracy powinna występować refleksja, która skłania go do doskonalenia w zawodzie i stwarza potrzebę ciągłego poszukiwania, dociekania, twórczego rozwijania się. Działa on w dynamicznej rzeczywistości: otwartej, zmieniającej się, różnorodnej. Spotyka się bowiem z uczniami, rodzicami, nauczycielami – kolegami, z których przecież każdy jest inny. Nie może przewidzieć nieraz ani problemów, ani zadań przed jakimi zostanie postawiony. Czasami zagadką jest dla niego jego własna osoba.

Należało by w tym miejscu postawić pytanie: co czeka młodego nauczyciela u progu kariery zawodowej, a także co może zaskoczyć w pracy nauczyciela z bagażem doświadczeń? Zdobycia jakich kompetencji ma być świadomy? Odpowiedzi na postawione pytania znajdujemy w Raporcie Komitetu Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej. Stwierdza on że:

„u podstaw nowoczesnej doktryny kształcenia nauczycieli powinna występować świadomość różnych grup i zadań nauczycieli takich jak :

- przekazywanie wiedzy i doświadczenia,
- pobudzenie aktywności poznawczej i praktycznej, rozwijanie się twórczych zdolności innowacyjnych dzieci i młodzieży,

- rozwijanie systemów wartości oraz kształcenie postaw i charakterów wychowanków,
- rozwijanie zainteresowań, stwarzanie warunków do działalności praktycznej, posługiwanie się nowoczesną technologią kształcenia, sposobienie uczniów do aktywności zawodowej i społecznej,
- sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych dzieci i młodzieży,
- przygotowanie wychowanków do uczenia się przez całe życie,
- kierowanie procesami orientacji szkolnej i zawodowej, wspomaganie uczniów w formułowaniu zamierzeń edukacyjnych oraz planów zawodowych i życiowych,
- pomoc w organizacji życia społecznego dzieci i młodzieży w szkole oraz właściwego wykorzystania czasu wolnego”.¹

O nakazie aktualizowania wiadomości i umiejętności przez nauczycieli dowiadujemy się również z Raportu dla UNESCO Jacques’a Delorsa. Na jego łamach czytamy: „życie zawodowe (nauczycieli) powinno układać się w ten sposób, aby mieli możliwość, a nawet obowiązek doskonalenia swojego mistrzostwa i korzystania z doświadczeń prowadzonych w różnych dziedzinach życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego”².

Koncepcja edukacji przez całe życie jest paszportem do istnienia w XXI wieku, a kształcenie i dokształcanie jest sposobem i odpowiedzią na wyzwania szybko zmieniającego się świata. Można powiedzieć, że jest wymogiem i koniecznością w życiu zawodowym i osobistym, a ich podstawą są cztery obszary edukacji: „uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby żyć wspólnie; uczyć się, aby być”³

Jaki ma zatem być nauczyciel wobec stawianych przed nim zadań edukacyjnych? Mądrze wykorzystując swą wiedzę, „musi być przygotowanym do tego by:

- być specjalistą,
- budzić w uczniach zainteresowania, wyrabiać chęci, kształcić umiejętności, nawyki do samodzielnego uczenia się,
- chciał i umiał korzystać z ułatwień, jakie mu daje w pracy dydaktycznej postęp techniczny,
- chciał i był inspiratorem, organizatorem różnych poczynań edukacyjno – kulturalnych w stosunku do środowiska uczniów i szerszych kręgów społeczeństwa,

¹ Cz. Banach, *Kształcenie, dokształcanie i doskonalenie nauczycieli*. W: W. Pomykało (red.) *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993, Fundacja Innowacja, s. 293.

² Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa. *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*. Tłum. Wiktor Rabczuk. Warszawa 1998, Wydawnictwo UNESCO. Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, s. 161.

³ Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji ..., s. 98.

- sam prezentował wartościową osobowość oraz czuł potrzebę i umiał ustawicznie doskonalić się wielostronnie,
- miał wyrobioną otwartą postawę wobec postępu naukowego, pedagogicznego, kulturalnego”.⁴

Wyżej wymienione zadania są wynikiem zmian, jakie niesie ze sobą Reforma Systemu Edukacji. W gestii nauczyciela pozostaje dobór ciągle zmieniających się programów, metod wychowania i nauczania, środków dydaktycznych, form organizacyjnych. Sytuacja w jakiej znalazł się nauczyciel stworzyła potrzebę doskonalenia się w zawodzie, a co za tym idzie samokształcenia.

Wyniki badań

Problem podjęty w artykule dotyczy empirycznego rozpoznania potrzeb samokształcących się nauczycieli w okresie transformacji społecznej, uwzględniając cele, metody, źródła, efekty samokształcenia oraz możliwości materialne.

Badania przeprowadzono w 72 przedszkolach rozmieszczonych na terenie województwa śląskiego na przełomie lat 2004/2005. Badaniami objęto 100 nauczycieli wychowania przedszkolnego. Stanowią oni zbiorowość w 100 procentach sfeminizowaną.

Większość nauczycieli (88% badanych) legitymuje się wykształceniem wyższym, a 12% skończyło SN. Największy procent badanej populacji stanowią nauczyciele w przedziale wiekowym od 31 – 45 lat (63% badanych), następnie nauczyciele poniżej 32 roku życia (22% badanych). Nauczyciele powyżej 46 roku życia stanowią 15% grupę.

Analiza danych dotyczących stażu pracy badanych nauczycieli wskazuje, iż najliczniejszą grupę stanowią nauczyciele ze stażem pracy od 11 – 20 lat (41% badanych). Następną grupą są nauczyciele powyżej 20 lat pracy (36%), a 23% to grupa nauczycieli pracująca w zawodzie do 10 lat.

Ze względu na nadany stopień awansu zawodowego badana populacja przedstawia się następująco: nauczyciele stażyści – 2% badanych, nauczyciele kontraktowi – 14% badanych, nauczyciele mianowani – 63%, a nauczyciele dyplomowani – 21% badanych.

Badani nauczyciele w 100% podejmują działania samokształceniowe, uświadamiając sobie taką potrzebę. Zdecydowanie tak, zadeklarowało 29% nauczycielek a za raczej tak opowiada się 71% badanych.

Z przedstawionych faktów empirycznych wynika, że nauczyciele w pracy samokształceniowej stawiają przed sobą konkretne cele. Za najważniejszy cel

⁴ M. Pindera, *Doskonalenie i dokształcanie zawodowe nauczycieli*. „Nauczyciel i Szkoła”. Mysłowice 2001, Nr 1-2, s.164.

w pracy samokształceniowej uznali uzyskiwanie najwyższych efektów w pracy wychowawczej z dziećmi (15,6% badanych), następnie osiąganie najwyższych efektów w pracy dydaktycznej z dziećmi (15,4% badanych) oraz tworzenie osobowości zawodowej i osobistej (14,2% badanych). Podobne wyniki badań są autorstwa W. Prokopiuka⁵ Kolejną trzyskładnikową grupę celów osiągniętych przez nauczycieli w samokształceniu stanowią: lepsze przygotowanie się do diagnozowania i prognozowania rozwoju psychofizycznego dzieci (9,6% badanych), lepsze przygotowanie się do korzystania z informacji naukowej (8,4% badanych), oraz osiąganie wyższych efektów w działaniach terapeutycznych i naprawczych u dzieci z wielorakimi trudnościami (7,8% badanych). Trzy cele samokształceniowe w odczuciu badanych uplasowały się na dalszej pozycji. Są to: przygotowanie do tworzenia programów dydaktyczno- wychowawczych i innowacji pedagogicznych (5,8% badanych), doskonalenie realizacji planu rozwojowego przedszkola (5% badanych), lepsze przygotowanie się do prowadzenia zajęć z zakresu pedagogizacji rodziców (4,4% badanych).

Na odległym planie wśród celów samokształcenia znalazła się: nauka języków obcych (3,2% badanych), realizacja życiowego hobby (3% badanych) oraz zdobycie wysokiego autorytetu w środowisku (2,4% badanych).

Realizacja zamierzonych celów wspierana jest przez stosowanie w samokształceniu określonych metod. Wybrane metody wspomagające efektywne samokształcenie to: obserwacja zajęć, czytelnictwo, korzystanie ze środków masowego przekazu i autopskopia. Okazuje się, iż wszyscy badani nauczyciele stosują obserwację jako metodę w samokształceniu. Czytelnictwo stosuje 96% badanych, ze środków masowego przekazu korzysta 49% badanych, a autopskopię jako metodę w samokształceniu stosuje 15% nauczycieli.

Jak wskazuje materiał empiryczny, obserwację stosuje 100% badanych. Najbardziej popularnymi przedmiotami obserwacji są: zespoły samokształceniowe – 54% badanych nauczycieli, z konferencji metodycznych korzysta 49%, a 41% z zajęć koleżeńskich.

Następną z wymienionych metod jest samokształcenie przez czytelnictwo. Badanym nauczycielom zadano pytanie: Czy czytelnictwo literatury wykorzystywane jest w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych? Odpowiedź była twierdząca u prawie wszystkich nauczycieli (99% badanych).

Skuteczność czytelnictwa jest duża, jeżeli stosuje się odpowiedni dobór literatury i ma się jasno określony cel: co chcę osiągnąć przez czytelnictwo, gdzie chcę wykorzystać zdobyte informacje oraz w jakim stopniu są pomocne w rozwiązywaniu zaiżnionych problemów. Wyniki badań dotyczące rozwiązywania

⁵ W. Prokopiuk, *Wieloaspektowość samokształcenia nauczyciel w poszukiwaniu jego nowego sensu*. Białystok 1992, Dom Wydawniczy „TOTUS”, s. 179.

problemów dydaktyczno-wychowawczych i metodycznych za pośrednictwem czytelnictwa badanych nauczycieli przedstawiają się następująco. Bardzo często rozwiązuje swoje problemy przez czytelnictwo 27% badanych. Przeważająca większość, bo aż 49% czyni to często. Rzadko czytelnictwo w samokształceniu stosuje 20% badanych. Nigdy nie korzystało z literatury, by rozwiązać problemy dydaktyczno - wychowawcze 4% badanych nauczycieli.

Trzecim z wymienionych sposobów na samokształcenie jest korzystanie ze środków masowego przekazu. Należy do nich między innymi programy edukacyjne radia i telewizji, oraz telewizja kasetowa. Okazuje się, iż nauczyciele na ogół rzadko korzystają z programów edukacyjnych radia i telewizji (47% badanych). Często czyni to 29% badanych, a nigdy 12% badanych. Bardzo często korzysta z tej metody w samokształceniu 10% badanych, a bardzo rzadko 2%. Podobnie rzecz się ma w kwestii korzystania z w samokształceniu z telewizji kasetowej. Rzadko czyni to 43% badanych, bardzo często 6% nauczycieli, a często 22% badanych. Bardzo rzadko korzystało ze środków masowego przekazu 7% nauczycieli. Nigdy telewizji kasetowej w samokształceniu nie stosowało 22% badanych.

Ważne w realizacji celu jaki chcemy osiągnąć drogą samokształcenia jest źródło informacji. Do źródeł samokształcenia można zaliczyć: wykłady, ćwiczenia, seminarium, odczyty, książki, czasopisma, praca zawodowa i doświadczenie, konsultacje, teatr i film, muzea i wystawy, komputery. Przeprowadzone na ten temat badania wskazują, iż bardzo często na wykłady uczęszcza 5% nauczycieli, ale często aż 49% Rzadko czyni to 32% nauczycieli. Bardzo rzadko słucha wykładów – 8%, a nigdy nie zdarzyło to się 6% badanych.

Dwanaście procent nauczycieli uczestniczy w ćwiczeniach bardzo często, natomiast często 61%. Rzadko czyni to 7% badanych, bardzo rzadko i rzadko po 2% nauczycieli.

Uczestnictwo w seminariach nie było bardzo częstym źródłem samokształcenia nauczycieli, za to często czyniło to 15% badanych. Najwięcej, bo ponad połowę badanej populacji czyniło to rzadko, bo 53%. Bardzo rzadko seminarzystami w samokształceniu jest 20% nauczycieli, a nigdy nie było nimi 12%.

Bardzo często słuchaczami odczytu jest 3% nauczycieli, a często jest 10%. Rzadko słucha odczytu 41% badanych. 34% nauczycieli obecnych było na odczycie rzadko, a 12% nauczycieli nie robiło tego nigdy.

Z konsultacji jako źródła samokształcenia bardzo często korzystały 28% nauczycieli, ale już często aż 59%, co jest dużo ponad połowę – 59%. Rzadko z porad korzystało 13% badanych, a bardzo rzadko i nigdy w ogóle.

Bardzo często zdobywały wiedzę przez teatr i film 19% badanych, a często 48%. Rzadko do teatru i kina chodziło 29% nauczycieli, a bardzo rzadko 4%. Natomiast nie zdarzyło się w ogóle, by sztuki teatralne i filmowe nie były źródłem samokształcenia.

Eksponaty w muzeach i na wystawach bardzo często oglądało 5% osób, a często – 31%. Przeważająca większość, bo 56% nauczycieli czyniło to rzadko, a 8% bardzo rzadko. Nie znalazła się żadna osoba, która by nie doceniła obcowanie z dziełami i zabytkami muzealnymi w procesie samokształcenia.

Bardzo często komputer jako źródło w samokształceniu stosuje 46% badanych, często używa komputera 30%, rzadko 16%, a 8% bardzo rzadko. Nie znalazł się żaden nauczyciel, który nie korzysta w samokształceniu z komputera.

Badani nauczyciele wyraźnie wskazali na cztery najpopularniejsze źródła samokształcenia. Są to: komputery, książki, czasopisma, oraz praca zawodowa i doświadczenie.

Okazuje się, iż nauczyciele najwięcej w samokształceniu korzystają z komputera archiwizując swoje osiągnięcia, lub poprzednie etapy uczenia się – 77% badanej populacji. Dużą też popularnością wśród nauczycieli cieszy się Internet i jego oferta – 72% badanych. Encyklopedie komputerowe i słowniki w samokształceniu wykorzystuje 57% nauczycieli, programy edukacyjne – 51% badanych. Najmniej wśród nauczycieli cieszą się gry dydaktyczne – 12% badanych.

Drugim popularnym źródłem samokształcenia jest czytelnictwo książek. Największą poczytnością wśród rodzaju czytanych książek jest: literatura piękna dla dorosłych (18,4% badanych), następnie wydawnictwa praktyczno-użytkowe (poradniki, przewodniki, informatory) – (13,2% badanych), literatura piękna dla dorosłych i dzieci – (12,8% badanych) oraz wydawnictwa informacyjne – (12,6% badanych). Prace popularno – naukowe wykorzystuje jako źródło samokształcenia 11,2% badanych, a podręczniki akademickie czyta 10,4%. Najmniejszą popularnością cieszą się: prace naukowe – 8,4%, następnie podręczniki szkolne – 6,6% i publicystyka.

Najchętniej przez badanych nauczycieli czytane są czasopisma społeczno-polityczne (100% badanej populacji), następnie pisma kobiece – 71% badanych. Czasopisma traktujące o zawodzie nauczycielskim oraz hobbystyczne czyta 16% nauczycieli. Pisma lokalne czyta 11% badanych, a 7% nauczycieli czyta czasopisma katolickie. Wśród czasopism pedagogicznych największą poczytnością cieszy się „Wychowanie w Przedszkolu” – (79% badanych), „Wiadomości Przedszkolaka” czyta 22% nauczycieli, „Magazyn Szkolny” (15% badanych). 10% badanych czyta „Życie Szkoły”, a po 7% nauczycieli zadeklarowało w czytelnictwie czasopism „Wychowawca” oraz „Grupa i Ruch”. W czasopismach pedagogicznych badani nauczyciele wybierają najczęściej opisy wniosków i usprawnień metodyczno – innowacyjnych (77% badanych), recenzje książek pedagogicznych (44% badanych), artykuły teoretyczne (39% badanych). 37% interesuje się relacjami z badań naukowych, a 34% czyta wyciągi z zagranicznych czasopism z opisami wniosków i usprawnień metodyczno – innowacyjnych. Najmniej badani nauczyciele sięgają po polmiki (16% badanych).

Zapytano badanych nauczycieli, czy w samokształceniu jako źródła używają wyjazdów zagranicznych, wyjazdów do innych miast, udziału w klubach dyskusyjnych. Okazało się, iż wyjazdów zagranicznych często korzysta 21% badanych, rzadko 25% badanych, a nigdy nie wyjeżdżało za granicę 54% badanych, by się samokształcić. Z wyjazdów do innych miejscowości korzysta często 29% badanych, rzadko 37% nauczycieli, a nigdy 24% badanych. Częsty udział w klubach dyskusyjnych zadeklarowało 11% badanych, rzadko dyskutuje 19% badanych, a nigdy 70% nauczycieli

Korzyścią dla samokształcenia są efekty jakie nauczyciel osiąga w całym jego procesie. Nauczyciele poprzez samokształcenie bardzo często osiągają efekty w 55%, a często w 37%. Dla 8% badanych samokształcenie to rzadki sposób na osiąganie efektów. Wśród nauczycieli nie znalazł się nikt, kto by rzadko lub w ogóle nie osiągnął efektów w wyniku pracy samokształceniowej.

Jeżeli więc jest prawdą, że samokształcenie daje wymierne efekty, to nasuwa się pytanie, co konkretnie dla badanych nauczycieli stało się efektem pracy samokształceniowej? Z szerokiego wachlarza odpowiedzi można wymienić :

- napisanie innowacji pedagogicznych,
- napisanie programów autorskich,
- napisanie planu rozwoju przedszkola,
- zostanie liderem WDN,
- prowadzenie zajęć metodami nowatorskimi,
- prowadzenie spotkań w środowiskowych klubach dyskusyjnych,
- przeprowadzenie wewnętrznego mierzenia jakości pracy,
- opracowanie komputerowe wytworów swojej pracy,
- zorganizowanie i przeprowadzenie konferencji metodycznych,
- skonstruowanie kart pracy badających poziom wiadomości i umiejętności dzieci,
- znajomość prawa oświatowego,
- znajomość podstaw marketingu i zarządzania,
- znajomość procedury zdobywania stopni awansu zawodowego
- uzyskanie stopnia nauczyciela dyplomowanego.

Każde działania przypisane są pewnym kosztom, szczególnie tym materialnym. Problem ten dotyczy też samokształcenia. Okazuje się, iż wpływ warunków materialnych na samokształcenie dla 48% badanych nauczycieli jest bardzo częsty, a dla 52% częsty. Jednoznaczność opinii podkreśla fakt, że dla nikogo opisywany wpływ nie zachodzi rzadko, bardzo rzadko i nigdy.

Jeżeli zatem warunki materialne mają taki duży wpływ na samokształcenie, to ciekawie może przedstawiać się fakt ogólnego statusu materialnego badanych. Bardzo dobrą sytuację materialną zadeklarowało 2% nauczycieli, a złą – 19%.

Przeważającą większość stanowią nauczyciele o przeciętnym statusie materialnym – 79% badanych.

Głównym źródłem środków przeznaczonych na samokształcenie u wszystkich badanych jest nauczycielska pensja (100% badanych). Nauczyciele w większości przeznaczają ją na zakup książek, czasopism, kopii, wideoteki, taśmoteki, płytoteki, mediów. Z dofinansowania urzędów miejskich, gminnych korzysta 28% badanych. Pomoc przedszkola zadeklarowało 13% nauczycieli, a 7% korzysta z pomocy rodziców.

Wnioski

Analiza wyników badań pozwala na stwierdzenie, że wszyscy badani nauczyciele w okresie transformacji społecznej podejmują działania samokształceniowe, gdyż widzą taką potrzebę.

Aktualizowanie i poszerzanie wiedzy wyznaczone jest przez cele, metody, źródła, efekty samokształcenia i możliwości materialne.

Najważniejszy cel, jaki sobie postawili nauczyciele, to uzyskiwanie najwyższych efektów w pracy wychowawczej z dziećmi (15,6% badanych), następnie osiąganie najwyższych efektów w pracy dydaktycznej z dziećmi (15,4% badanych) oraz tworzenie osobowości zawodowej i osobistej (14,2% badanych).

Nauka języków obcych nie jest popularnym celem wśród samokształcących się nauczycieli (3,2% badanych), a szkoda. W perspektywie integracji europejskiej znajomość języka obcego jest środkiem do budowania europejskiej wspólnoty. Realizacja życiowego hobby (3% badanych) oraz zdobycie wysokiego autorytetu w środowisku (2,4% badanych) należy też do odległych celów w pracy samokształceniowej nauczycieli.

Najczęstszą pomocą metodyczną dla samokształcących się nauczycieli jest obserwacja zajęć (100% badanych), czytelnictwo (99% badanych), korzystanie ze środków masowego przekazu (47% badanych), a także autoskopia (15% badanych). Cieszy fakt, iż jednym ze skutecznych sposobów wyzwalania nauczycielskiej twórczości jest autoskopia – metoda polegająca na zastosowaniu techniki video do oceny własnej pracy dydaktycznej. Stosując tą technikę, nauczyciel ma możliwość obserwowania samego siebie przy warsztacie pracy.

Wykorzystywane, najpopularniejsze wśród badanej grupy nauczycieli źródła wiedzy głównie sprowadzają się do: komputerów, książek, czasopism oraz własnego doświadczenia w pracy zawodowej. Najpoczytniejszymi pozycjami książkowymi są: literatura piękna dla dzieci i młodzieży oraz teksty źródłowe.

Źródłem najczęstszym wśród czasopism pedagogicznych jest „*Wychowanie w Przedszkolu*” z czytanimi najczęściej opisami wniosków i usprawnień metodyczno-innowacyjnych i recenzjami książek pedagogicznych.

Samokształcenie zaowocowało dużymi i niespodziewanymi efektami. Szeroki ich wachlarz wymieniony w niniejszym artykule jest dowodem twórczej aktywności i nowatorskich poszukiwań nauczycieli.

Należy zdać sobie sprawę, że wpływ warunków materialnych na samokształcenie jest bardzo duży. Sytuacja materialna nauczycieli postrzegana jest jako przeciętna (79% badanych), czego powodem mogą być niskie uposażenia nauczycielskie.

Pensja nauczycielska jest głównym źródłem materialnym na realizację pracy samokształceniowej. Możliwe, że nie wystarcza środków na bardziej „ekskluzywne” źródła samokształcenia (wyjazdy zagraniczne, wyjazdy do innych miast, kluby dyskusyjne). Powodów tego stanu rzeczy można też doszukiwać się w braku czasu nauczycieli wynikłego ze spełniania obowiązków rodzinnych.

Tym niemniej samokształcący się nauczyciele pomimo trudności materialnych podejmują działalność samokształceniową, osiągając znaczące sukcesy społeczno – zawodowe, niepowodzenia zaś wiele z nich stara się wykorzystywać jako inspirację do dalszego rozwoju zawodowego w formie samokształcenia i samodoskonalenia zawodowego.

Bibliografia

- Banach Cz.: *Kształcenie, doksztalcenie i doskonalenie nauczycieli*. W: Encyklopedia Pedagogiczna. Praca zbiorowa pod redakcją W. Pomykała. Warszawa 1993, Fundacja Innowacja.
- Okoń W.: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa 1984, PWN.
- Pindera M.: *Doskonalenie i doksztalcenie zawodowe nauczycieli*. „Nauczyciel i Szkoła” Mysłowice 2001, Nr. 1-3.
- Prokopiuk W.: *Samokształcenie współczesnych nauczycieli. Teoria i praktyka*. Warszawa 1995, Wydawnictwo Prawnicze „Austitia”
- Prokopiuk W.: *Wieloaspektowość kształcenia nauczycieli w poszukiwaniu jego nowego sensu*. Białystok 1992, Dom Wysyłkowy „TOTUS”.
- Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku* pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa: *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*. Przekład z francuskiego: Wiktor Rabczuk. Warszawa 1998. Stowarzyszenie Oświatowców Polskich. Wydawnictwo UNESCO.

Zusammenfassung

Im gegebenen Artikel, stellt der Autor das Problem des Selbststudium der Lehrer, der Vorschulen, in der Laufzeit der Umwandlung der sozialen Gemeinschaft.

Man wurde aufmerksam auf die Tatsache, dass Lehrer, das Selbststudium ernstnehmen, als bewusstes Ziel ihrer eigenen Arbeit für das Erweitern das allgemeinen psychologischen und pädagogischen Wissens.

Leider zeigt die durchschnittliche finanzielle Lage der Lehrer auf keine grosse Möglichkeit der Wirkung im erörterten Problem.